

LIT.: L. Marun, Starohrvatska bazilika u selu Žažviću u brijunskoj županiji, SHP, 1896, 2. — Z. Brusić, Gradinska utvrđena u šibenskom kraju, Materijali, XII, Zadar 1976. — T. Burić, Kameni namještaj bazilike u Žažviću, SHP, 1985, 15. — T. Marasović, Graditeljstvo starohrvatskog doba u Dalmaciji, Split 1994. Z. Gu.

ŽDRALOVI, prapov. lokalitet u blizini Bjelovara. Neolitička zemunica s nalazima kasne starčevačke kulture (ukrašene posude) odudara od klasičnih starčevačkih oblika; lok. je izdvojen kao *tip Ždralovi starčevačke kulture*. U stratigrafskome i genetskome smislu ima protokorenovski, odn. protolinearni značaj. Između sela Ždralovi i Prespa (lok. Dolina) nalazi se eneolitičko zemuničko naselje lasinjske kulture.

LIT.: S. Dimitrijević, Neolit u centralnom i zapadnom dijelu sjeverne Jugoslavije, u knjizi: Praistorija jugoslavenskih zemalja, II, Sarajevo 1979, str. 252–253. — B. Gerić, Probno iskapanje lasinjskog naselja na lokalitetu »Dolina« kod Ždralova, Muzejski vjesnik (Koprivnica), 1985, 8. — Četrdeset godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (katalog), Koprivnica 1986. — Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske, Varaždin 1990. M. Med.

ŽDRAPANJ, selo SZ od Skradina. Zap. od crkve Sv. Bartula otkriveni su ostaci starokršć. bazilike, a na prostoru između crkve i bazilike veće srednjovj. groblje s mnoštvom kamenih spomenika (cjeloviti primjerci i ulomci ant. sarkofaga, rim. natpisi te dijelovi starokršć. i starohrv. crkvenoga namještaja i arhit. elemenata). Više spomenika bilo je uzidano u crkvu Sv. Bartula, a neki se još tamo nalaze. Osobito su važni dijelovi grede te sr. dio zabata oltarne pregrade s natpisom koji spominje hrv. kneza Branimira i župana Prištinu.

LIT.: F. Radić, Izvješće o radu..., SHP, 1896, 3. — Č. Iveković, Grobovi otaca, Narodna starina, 1924, 7. — L. Marun, Ruševine crkve Sv. Luke na uzdolju kod Knina s pisanom uspomenom hrvatskog kneza Mutimira, SHP, 1927, 1. — Lj. Karaman, Iz kolijevke hrvatske prošlosti, Zagreb 1930. — S. Gunjača, Novi naučni rezultati u hrvatskoj arheologiji, Zagreb 1958. — Z. Gunjača, Rezultati neobjavljenih i najnovijih arheoloških istraživanja antičkih i srednjovjekovnih lokaliteta na šibenskom području, u knjizi: Novija i neobjavljena istraživanja u Dalmaciji, Split 1978. — Ž. Rapanić, Bilješka uz četiri Branimirova natpisa, SHP, 1981, 11. Z. Gu.

ŽEDRINSKI, Vladimir, scenograf i kostimograf (Moskva, 30. V. 1899 — Pariz, 30. IV. 1974). Studirao je arhitekturu i slikarstvo u Kijevu. God. 1920. došao u Beograd, 1940–50. bio je stalni scenograf u HNK-u u Zagrebu, potom je djelovao u Francuskoj. Na zagrebačkoj sceni nastavio je kontinuitet djelovanja ruske scenografske škole. Tu je opremio stotinjak predstava na dekorativno stilizirani način (P. I. Čajkovski, *Pikova dama*, 1946; I. F. Stravinski, *Petruška*, 1947; J. Offenbach, *Hoffmanove priče*, 1947; I. Vojnović, *Dubrovačka trilogija*, 1950).

LIT.: A. Celio-Cega, Scenografija Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (1945–1967), Zagreb 1985. — Repertoar hrvatskih kazališta, 1840–1860–1980, I. i II, Zagreb 1990. — Đ. Kovačić, Prisutnost i odjeci ruske scenografije na zagrebačkoj glazbenoj sceni 1918–1940, Zagreb 1991. V. Fo.

ŽELJEZNO DOBA, prapov. razdoblje koje traje otprilike od ← 800. do rim. prevlasti nad većim dijelom Europe; u raznim krajevima počinje u različito vrijeme. U Z i sr. Europi počinje oko ← 800, premda se željezo upotrebljava već od kraja ← II. tisućljeća. Dijeli se na *starije* ili *halštatsko* (prema nalazištu Hallstatt kraj Salzburga u Austriji) i *mlađe* ili *latensko doba* (prema nalazištu La Tène na jezeru Neuchatel u Švicarskoj). Starije ž. d. nastaje kao posljedica otvaranja panonsko-karpatškoga prostora prema istoku odakle se širi metalurgija željeza s novim tehnikama obrade i ukrašavanja, te nov način ratovanja (ratnik-konjanik). Dio današnjih hrv. zemalja našao se u neposrednom susjedstvu visokih mediteranskih civilizacija (grčke, etruščanske, rimske), koje su ostavile i prve pisane podatke o životu u tim krajevima. Od toga se doba nositelji halštatskih kultura mogu i etnički odrediti kao npr. Histri, Japodi, Liburni, Delmati ili neka druga plemena poznata pod pojmom Ilira u širem smislu.

U Slavoniji i Baranji nastavlja se život *dalske kulture*, koja zadržava neke tradicije kulture polja sa žarama kao što je paljevinski ukop u žari, oblici trbušastih, kanelurama ukrašenih žara i zdjela s uvučenim obodom. Novi elementi istočnoga podrijetla vidljivi su na konjskoj opremi i na keramici s ukrasima Basarabi stila. Željeznodobna faza dalske kulture obilježena je i znatnim utjecajima iz *JI* alpskog prostora (askosi sa životinjskim likom na dršku) i središnjega balkanskoga područja. U Z Podravini, Međimurju i sr. Slavoniji oblikuje se na kasnobrončanodobnim zasadama kulture polja sa žarama *grupa Martijanec-Kaptol* (Jalžabet, Martijanec, Goričan, Kaptol). Ona je čvrsto vezana uz halštatski svijet Austrije, Z Madžarske i Slovačke, ali nisu zanemarivi ni utjecaji središnjeg balkanskoga prostora, a preko njega i grčke kulture (kaciga i knemide iz groba u Kaptolu). Proučavanje materijalne ostavštine te kulture omogućili

KACIGA IZ LABINA KRAJ
SPLITA, ← V. do ← IV. st.
Zagreb, Arheološki muzej

su nalazi paljevinskih grobova pod velikim zemljanim humcima-tumulima. Keramika je oslikana crnom bojom ili grafitom na crvenoj podlozi (složene kompozicije meandarskih, spiralnih ili ljestvičastih uzoraka). Dio keramičkih žara sjajne crne površine ukrašen je udubljenim i reljefnim spiralnim ornamentima te apliciranim figurama rogatih životinja ili barskih ptica na ramenima. Halštatska je kultura poznavala i slobodnu figuralnu plastiku. Širom današnje Hrvatske nađene su mnogobrojne brončane figurice konja, jelena, pasa, bikova i drugih životinja, od kojih su mnoge bile sastavni dio raznih privjesaka ili pektorala. Starije ž. d. u Istri razvija karakterističan umjetnički stil oblikovanja i ukrašavanja keramike s prevladavajućim motivom meandra. Tijekom ← VIII. st. sve su jače veze s italjskom Este kulturom, koja je imala presudnu ulogu u daljem razvoju *histarske kulture*. Predmeti etruščanskog podrijetla, apulska slikana keramika ili korintska keramika potvrđuju stalne dodire sa susjednom jadranskom obalom. Glavno je histarsko središte bio Nezakcij (Vizače), smješten nad dubokim zaljevom, zaštićen moćnim zidinama. Uz naselje se nalazilo i groblje u čijem je sklopu pronađeno mnogo primjeraka monumentalne kamene plastike, bilo u obliku kamenih ploča s reljefnom geometrijsko-spiralnom ornamentikom bilo u obliku kamenih skulptura s obilježjem arhajskoga umj. stila. Na području Like između ← IX. i IV. st. svoju željeznodobnu kulturu razvijaju *Japodi*. Premda se u japodskom umj. izrazu primijenjenom na različitim ukrasnim i uporabnim predmetima pre-

ŽARA S POKLOPCEM IZ KAPTOLA KRAJ POŽEGE, ← VI. st. Zagreb, Arheološki muzej

